

Ebreju tautības cilvēku diskriminācijas un naida izraisītu noziegumu pieredze Eiropas Savienības dalībvalstīs

Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 1. pantā noteikts, ka cilvēka cieņa ir neaizskarama. Tā ir jārespektē un jāaizsargā. 10. pantā garantēta domu, pārliecības un ticības brīvība, un 21. pantā aizliegta jebkāda diskriminācija, tostarp reliģijas vai pārliecības dēļ. 47. pantā nostiprinātas tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību un taisnīgu tiesu.

Konteksts

Ebreju tautības cilvēki visā Eiropas Savienībā (ES) vēl joprojām piedzīvo aizvainojumus, diskrimināciju, aizskaršanu un pat fizisku vardarbību, kas, neskatoties uz ES un tās dalībvalstu saskaņotiem centieniem, tomēr ne mazākajā mērā nekļūst par pagātnes parādību. Lai gan daudzas svarīgas tiesības ir garantētas juridiski, plaši izplatīti un ieilguši aizspriedumi vēl joprojām neļauj ebreju tautības cilvēkiem izmantot šīs tiesības reālajā dzīvē.

FRA tiešsaistes apsekojums par ebreju tautības cilvēku diskriminācijas un naida izraisītu noziegumu pieredzi astoņās ES dalībvalstīs atklāj plaši izplatītas bailes no antisemitisma tīmeklī un viktimizācijas; satraucošu antisemitiskas diskriminācijas līmeni, īpaši nodarbinātības un izglītības jomā; bažas par holokausta noliegšanu un banalizēšanu, kā arī naida izraisītiem noziegumiem. Apsekojums izgaismo arī saistītās problēmas, piemēram, to, ka cietušie neziņo par antisemitiskiem noziegumiem.

Datu apkopošana un aptvērums

No 28 ES dalībvalstīm trīspadsmit apkopo administratīvo informāciju par antisemitiskiem noziegumiem, taču šie dati parasti nav salīdzināmi. Nepietiekamie apkopotie dati apgrūtinā politikas veidotāju iespējas efektīvi novērst šos noziegumus un aizsargāt potenciālos upurus – lai to izdarītu, nepieciešama precīzāka informācija par antisemitisko pārkāpumu apmēru un raksturu. Šis FRA apsekojums – pirmais, kurā tiek apkopoti salīdzināmi dati par ebreju tautības cilvēku antisemitisma, naida izraisītu noziegumu un diskriminācijas pieredzi un uztveri virknē dalībvalstu, – veicinās situācijas uzlabošanu.

Pētījuma rezultāti aptver Beļģiju, Franciju, Vāciju, Ungāriju, Itāliju, Latviju, Zviedriju un Apvienoto Karalisti, valstis, kurās saskaņā ar aplēsēm dzīvo aptuveni 90 % ES ebreju. Apsekojums tika veikts tiešsaistē 2012. gada septembrī un oktobrī, un tajā piedalījās aptuveni 5900 cilvēku, kas paši sevi uzskata par ebrejiem. Izvēlētā tiešsaistes apsekojuma metodoloģija deva iespēju piedalīties visiem ieinteresētajiem cilvēkiem, kas paši sevi uzskata par ebrejiem; taču tā nenodrošina varbūtības izlases datu kopas, kas atbilstu statistiskajiem reprezentativitātes kritērijiem, iegūšanu.

Juridiskais konteksts

Nodarbinātības vienlīdzības direktīva (2000/78/EK) un Rasu vienlīdzības direktīva (2000/43/EK) ir ES divi galvenie juridiskie instrumenti cīņā pret diskrimināciju. Abos paredzēta ebreju tautības cilvēku aizsardzība pret diskrimināciju – gan diskrimināciju reliģijas vai pārliecības dēļ (Nodarbinātības vienlīdzības direktīva), gan diskrimināciju pret ebrejiem kā etnisko grupu (Rasu vienlīdzības direktīva).

Pēc Eiropas Komisijas lūguma FRA publicēja *atzinumu par situāciju vienlīdzības jomā Eiropas Savienībā 10 gadus pēc vienlīdzības direktīvu sākotnējās īstenošanas*. FRA atzinumā analizēts panāktais vienlīdzības līmenis, pamatojoties uz FRA juridisko un sociālo sfēru izpēti. Atzinums ir pieejams šādā adresē: <http://fra.europa.eu/en/opinion/2013/fra-opinion-situation-equality-european-union-10-years-initial-implementation-equality>

Galvenie konstatējumi un ieteikumi, pamatojoties uz pierādījumiem

FRA apsekojuma rezultāti palīdzēs nodrošināt atbalstu politikas veidotājiem un citām ieinteresētajām personām cīņā pret diskrimināciju un naida izraisītiem noziegumiem pret ebrejiem visā ES. Šajā sakarā FRA ierosina vairākus posmus, sniedzot atbalstu ES un valstu politikas veidotājiem, izstrādājot un īstenojot pasākumus ebreju pamattiesību aizstāvībai.

Antisemitisma apkarošana

Divas trešdaļas respondentu (66 %) uzskata, ka visās apsekotajās ES dalībvalstīs antisemitisms ir problēma. Trīs ceturtdaļas respondentu (76 %) norāda, ka valstī, kur viņi dzīvo, antisemitisms pēdējo piecu gadu laikā ir pastiprinājies.

“Diemžēl, cīņa pret antisemitismu ir arvien bezcerīgāka.”

(Sieviete, 60–69 gadus veca, Ungārija)

“Šobrīd es uztraucos par antisemitismu vairāk nekā pirms 30 gadiem. Tas, kam vairs nevajadzēja būt sabiedrībai pieņemamam, gluži pretēji – pieaug spēkā.” *(Sieviete, 55–59 gadus veca, Apvienotā Karaliste)*

“Dažreiz mani šokē tas, ka mani bērni, kuri ir zviedri trešajā paaudzē, nejūtas droši.” *(Vīrietis, 50–54 gadus vecs, Zviedrija)*

Kopumā 75 % respondentu uzskata, ka valstī, kur viņi dzīvo, antisemitisms tiešsaistē ir problēma. Gandrīz trīs ceturtdaļas respondentu (73 %) apgalvoja, ka antisemitisms tiešsaistē pēdējo piecu gadu laikā ir pastiprinājies.

“Šodien Francijā saistībā ar antisemitismu pastāv reāls apdraudējums. (...) Diskusiju forumos tīmeklī un komentāros “YouTube” vietnē ir ļoti daudz antisemitisku un anticionistisku izteikumu.”

(Vīrietis, 45–49 gadus vecs, Francija)

Jāsecina, ka antisemitiskie komentāri tīmeklī rada ļoti lielas bažas respondentiem gandrīz visās apsekotajās ES dalībvalstīs. Šie rezultāti liek uzdot papildu jautājumus par to, kā efektīvi aizsargāt pamattiesības tīmekļa vidē, vienlaicīgi pienācīgi ņemot vērā runas brīvību. Antisemitiskie komentāri tīmeklī, iespējams, ir viens no faktoriem, kas pastiprina ebreju tautības cilvēku satraukumu par iespēju kļūt par nauda izraisītu noziegumu upuriem.

12 mēnešu laikā pirms apsekojuma 26 % visu respondentu ir pieredzējuši vienu vai vairākus incidentus, kas bijuši saistīti ar vārdisku aizvainošanu vai uzmākšanos, jo viņi ir ebreji – 4 % ir pieredzējuši fizisku vardarbību vai vardarbības draudus.

Tiem respondentiem, kas bija pieredzējuši jebkāda veida antisemitisku fizisku vardarbību vai draudus, tika uzdoti vairāki jautājumi par nopietnāko incidentu vai tādu incidentu, kas viņus personiski visvairāk aizskāris, piecu gadu laikā pirms apsekojuma. Trešā daļa respondentu, kas pēdējo piecu gadu laikā bija pieredzējuši fizisku uzbrukumu vai draudus, apgalvoja, ka nopietnākais antisemitiskais incidents bijis saistīts gan ar fiziskas vardarbības draudiem, gan faktisku fizisku vardarbību. 10 % cilvēku nopietnākais incidents bija saistīts ar fizisku vardarbību, un 49 % cilvēku šāds incidents bija saistīts ar fiziskas vardarbības draudiem, nepielietojot faktisku fizisku vardarbību.

FRA viedoklis

Lai nodrošinātu, ka diskriminācija un nauda izraisīta noziedzība tiek risināta sistemātiski un koordinēti, ES un dalībvalstīm būtu jāgarantē, ka pasākumi cīņai pret antisemitismu ir integrēti attiecīgajās valsts stratēģijās un rīcības plānos virknē saistīto jomu – tostarp stratēģijās un rīcības plānos attiecībā uz cilvēktiesībām, vienlīdzību, noziedzības profilaksi un vardarbības profilaksi, kā arī vietējā līmeņa dokumentos.

ES dalībvalstīm būtu jāapsver iespējas īstenot pasākumus, lai pastiprinātu juridisko pamatu antisemitisku motīvu izraisītu nauda noziegumu un noziegumu tīmeklī, izmeklēšanai un sodīšanai. Šādiem pasākumiem vajadzētu ietvert Eiropas Padomes Budapeštas konvencijas par kibernetiskiem papildu protokola ratificēšanu un Pamatlēmuma par rasismu 9. pantu, kurā noteikts ES dalībvalstu pienākums noteikt jurisdikciju noteiktās kibernetiskiem lietās, īstenošanu. (...)

ES dalībvalstīm vajadzētu apsvērt specializētu policijas vienību, kas uzrauga un izmeklē nauda izraisītus noziegumus internetā, izveidošanu, kā arī īstenot pasākumus, lai aicinātu lietotājus ziņot par pamanītu antisemitisku saturu policijai.

Internets kļūst par arvien nozīmīgāku saziņas līdzekli daudziem eiropiešiem, taču tā piedāvātā anonimitāte var novest pie situācijas, ka daži lietotāji tiešsaistē publicē apvainojošus vai nepārdomātus materiālus. Ar ES atbalstu dalībvalstīm būtu jāapsver iespēja izstrādāt izglītojošus rīkus un materiālus par labās prakses piemēriem, gatavojot materiālus internetam, un iekļaut tos skolu dzimtās valodas stundu plānos.

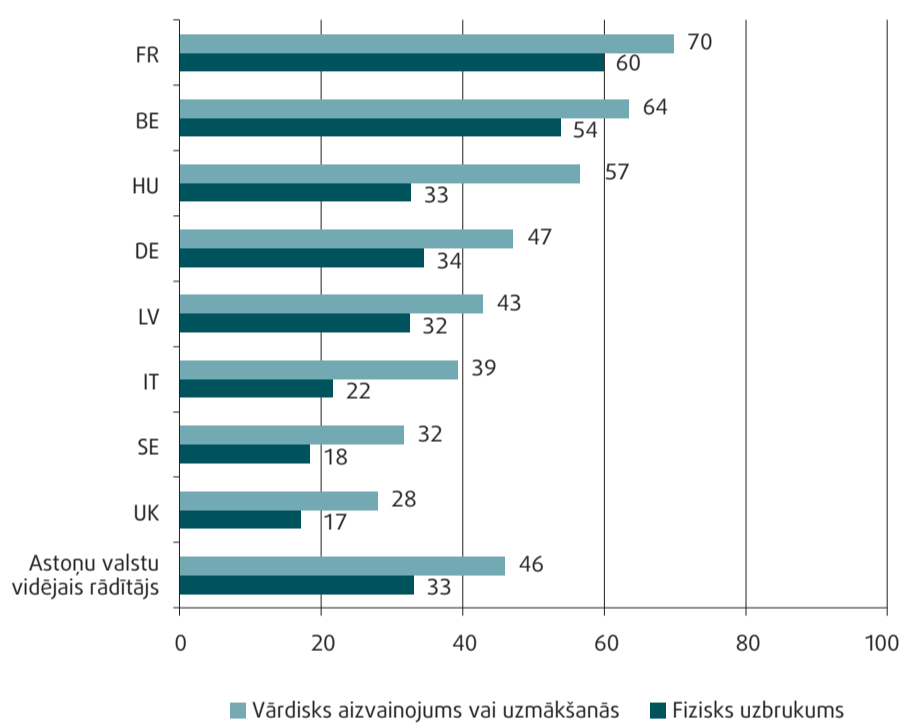
Bailes no viktimizācijas

Gandrīz puse (46 %) respondentu uztraucas par iespēju kļūt par antisemitiskas vārdiskas aizvainošanas vai aizskaršanas upuri turpmāko 12 mēnešu laikā, bet viena trešā daļa (33 %) baidās no fiziska uzbrukuma tādā pat laikposmā.

Plaši pētījumi par bailēm no nozieguma ir pierādījuši negatīvās sekas cilvēku dzīvē, ko izraisa bailes kļūt par nozieguma upuri un satraukums par to. Bailes no nozieguma var likt cilvēkiem ierobežot pārvietošanos un/vai aktivitātes, kas var pasliktināt cilvēku labsajūtu.

Gandrīz viena ceturtdaļa (23 %) respondentu apgalvoja, ka vismaz dažreiz izvairās apmeklēt ebreju rīkotos pasākumus vai vietas, jo kā ebreji nejostos droši tur vai ceļā uz turieni. Vairāk nekā viena ceturtdaļa respondentu (27 %) izvairās no noteiktām vietām tuvējā apkārtnē vai netālu no tās vismaz dažreiz, jo kā ebreji nejūtas tur droši.

1. attēls. Bažas par iespēju kļūt par vārdiska aizvainojuma vai uzmākšanās, vai fiziska uzbrukuma upuri turpmāko 12 mēnešu laikā sakarā ar piederību ebreju tautībai, pa ES dalībvalstīm (%)

Piezīme. Respondentu skaits – 5847.

Avots: FRA, 2013. gads.

“Ja kipu nevalkā sabiedrībā un svētkus utt. svin privāti, šķiet, ka problēmas nerodas. Taču, tiklīdz mēs, līdzīgi kā kristieši vai musulmaņi, arī vēlamies padarīt savu reliģiju nozīmīgu un atklāti pieturēties pie savas reliģijas, simidistuācija dramatiski mainās.”

(Vīrietis, 60–69 gadus vecs, Vācija)

“Rasisms kā tāds pastāv; Beļģijā tā ir problēma. Antisemitisms ir tikai viens no aspektiem.” (Sieviete, 60–69 gadus veca, Beļģija)

“Es domāju, ka antisemitisms Itālijā mazinās, taču lēni.”

(Vīrietis, 70–79 gadus vecs, Itālija)

FRA viedoklis

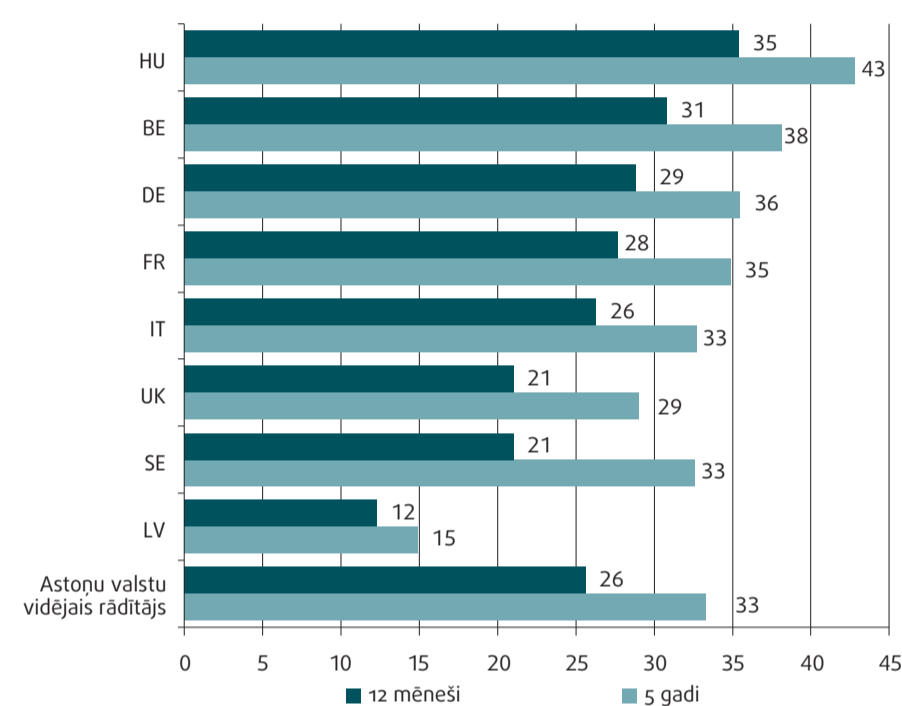
ES dalībvalstīs tiek aicinātas sistemātiski un efektīvi apkopot datus par to, kā ebreju tautības cilvēki uztver pamattiesības ikdienas dzīvē.

Laikā, kamēr FRA apkopja datus šim apsekojumam, antisemitiski incidenti notika visās apsekotajās ES dalībvalstīs. Ungārijā notika vairāki vardarbīgi incidenti, kas bija vērsti pret ebreju kopienu. Malmē, Zviedrijā, uzbrukumu sērijas kulminācija bija ebreju kopienas centra spridzināšana. 2012. gada martā sabiedrību šokēja tragiskās slepkavības ebreju dienas skolā Tulūzā, Francijā.

Uzmākšanās

Viena trešā daļa respondentu (33 %) pēdējo piecu gadu laikā pirms apsekojuma piedzīvojuši kādu no antisemitiskas uzmākšanās veidiem, bet viena ceturtdaļa (26 %) sastapusies ar šādu uzmākšanos 12 mēnešos pirms apsekojuma.

2. attēls. Piedzīvota antisemitiska uzmākšanās pēdējo 12 mēnešu un pēdējo piecu gadu laikā pa ES dalībvalstīm (%)

Piezīme. Respondentu skaits – 5847.
Avots: FRA, 2013. gads.

No pieciem apsekojumā uzskaitītajiem uzmākšanās veidiem visizplatītākās bija aizvainojošas personiski izteiktas piezīmes. Gandrīz katrs piektais respondents (18 %) ir dzirdējis šādas piezīmes vismaz vienu reizi 12 mēnešos pirms apsekojuma. Nelielāka respondentu daļa minēja aizvainojošus komentārus par sevi internetā (10 %) un aizvainojošas vai draudošas e-pasta vēstules, īsziņas vai vēstules (7 %). Aizvainojoši komentāri internetā vairāk ir skāruši gados jaunus respondentus nekā vecāka gadagājuma grupas – šādus par sevi rakstītus komentārus internetā ir redzējuši 16 % respondentu vecumā no 16 līdz 29 gadiem salīdzinājumā ar 6 % respondentu, kas sasnieguši 60 gadu vecumu.

FRA viedoklis

Antisemitisku motīvu izraisītu noziegumu gadījumā ES dalībvalstīm vajadzētu nodrošināt, ka tiesībsargāšanas iestādes atbilstoši reģistrē šādus motīvus un ka tas tiek ņemts vērā procesā, sākot ar sākotnējo policijas izmeklēšanu līdz pat sprieduma pieņemšanai tiesā.

Diskriminācija

Apsekojuma respondenti apgalvoja, ka 12 mēnešos pirms apsekojuma antisemitiskā diskriminācija visdrīzāk bija iespējama darba vietā (to bija piedzīvojuši 11 % respondentu, kas šajā laikā bija nodarbināti), darba meklējumos (10 % respondentu, kuri bija meklējuši darbu) vai no cilvēkiem, kas strādā skolā vai apmācībās (attiecībā uz šo jomu respondenti varēja norādīt diskriminācijas incidentus, kas notikuši personiski ar viņiem vai viņiem kā vecākiem – 8 % respondentu skolās vai apmācībās vai savu bērnu skolās vai apmācībās bija izjutuši pret sevi vērstu diskrimināciju no šajā jomā strādājošo puses).

Dažiem respondentiem antisemitiska diskriminācija vēl joprojām ir problēma. Diskriminācijas darbības var ietvert pakalpojuma atteikšanu vai ebreju tautības cilvēku vajadzību neapmierināšanu darba vietā, piemēram, nedodot iespēju ebreju tautības cilvēkam ievērot svarīgus reliģiskos svētkus vai sabatu.

“Es pametu pasniedzēja darbu universitātē izteikta antisemitisma dēļ, gan no kolēģu, gan studentu puses. Es vēl joprojām izjūtu šo traumu un nespēju meklēt citu darbu.” (Vīrietis, 55-59 gadus vecs, Apvienotā Karaliste)

FRA viedoklis

ES būtu jāuzrauga valstu vienlīdzības iestāžu un citu mehānismu efektivitāte, cenšoties informēt ebreju tautības cilvēkus par aizsardzību pret diskrimināciju atbilstoši attiecīgajiem mandātiem un saskaņā ar Rasu vienlīdzības direktīvas noteikumiem (Direktīva 2000/43/EK).

ES dalībvalstis tiek aicinātas atbalstīt arodbiedrības un darba devēju asociācijas viņu centienus pieņemt daudzveidības un nediskriminēšanas politikas. Šajās politikās jāiekļauj pasākumi, kas veicinātu labāku ebreju tautības cilvēku vajadzību apmierināšanu darba vietā, piemēram, kur tas iespējams, piedāvājot elastīgu brīvdienu grafiku.

Holokausta noliegšana vai banalizēšana

Pēdējo 12 mēnešu laikā vairāk nekā puse apsekojuma respondentu (57 %) ir dzirdējuši vai redzējuši, ka kāds apgalvo, ka holokausts ir mīts vai tas ticis pārspīlēts.

Saskaņā ar ES Pamatlēmumu 2008/913/TI par krimināltiesību izmantošanu cīņā pret noteiktiem rasisma un ksenofobijas veidiem un izpausmēm ES dalībvalstīm jānodrošina, ka kūdīšana uz naidu, pamatojoties uz rasi, reliģiju vai etnisko piederību, un holokausta noliegšana vai banalizēšana ir sodāma atbilstoši krimināllikumam. Neskatoties uz Pamatlēmumā norādītajiem pasākumiem, daudzi apsekojuma respondenti dažās ES dalībvalstīs nebija informēti par likumiem pret holokausta noliegšanu vai banalizēšanu vai likumiem pret kūdīšanu uz vardarbību vai naidu pret ebrejiem.

FRA viedoklis

ES dalībvalstīm būtu jāanalizē, kā mācība par holokaustu ir iekļauta cilvēktiesību un vēstures mācību programmās. Tām būtu arī jānovērtē šo mācību efektivitāte, pārskatot dažādās kompetences, tostarp sociālās, pilsoniskās un kultūras kompetences. Turklāt, ES dalībvalstīm būtu jāanalizē, kā gan skolās, gan skolotāju izglītībā un apmācībā ir īstenots Eiropas Parlamenta un Padomes ieteikums par pamatprasmēm mūžizglītībā (2006/962/EK).

Ziņošana par antisemitiskiem noziegumiem

Gandrīz divas trešdaļas (64 %) to, kas pieredzējuši fizisku vardarbību vai vardarbības draudus, nav ziņojuši policijai vai kādai citai organizācijai par nopietnāko incidentu. Trīs ceturtdaļas (76 %) respondentu, kas pēdējo piecu gadu laikā piedzīvojuši antisemitisku uzmākšanos, nav ziņojuši par nopietnāko incidentu. Vairāk kā četri no pieciem (82 %) cilvēkiem, kas apgalvoja, ka pēdējo 12 mēnešu laikā pirms apsekojuma izjutuši diskrimināciju sakarā ar to, ka ir ebreji, nav ziņojuši par nopietnāko incidentu.

Apsekojums atklāj, ka upuri bieži neziņo policijai vai citām specializētām organizācijām par antisemitiskiem noziegumiem, kas izdarīti pret viņiem, pat par tādiem, kurus viņi uzskata par "visnopietnākajiem" vai kas visvairāk viņus ietekmējuši. Šis rezultāts vēl uzskatāmāk pierāda, ka oficiālā policijas vai kriminālnoziedzumu statistika atklāj tikai pašu aisberga virsotni un nenovērtē faktisko situācijas nopietnību. Tas atbilst konstatējumiem citos FRA apsekojumos, piemēram, apsekojumā par diskrimināciju un naida izraisītiem noziegumiem pret lesbietēm, gejiem, biseksuālām un transseksuālām (LGBT) personām un ES minoritāšu un diskriminācijas apsekojumā (EU-MIDIS).

Neziņošana padara naida izraisītus noziegumus neredzamus: pārkāpēji paliek nesodīti, bet upuri nesaņem to atbalstu un palīdzību, kas viņiem pienākas saskaņā ar ES un valstu tiesību aktiem.

FRA viedoklis

ES dalībvalstīm jārisina arī jautājums par nepietiekamo ziņošanu par naida izraisītiem noziegumiem (...). Lai uzlabotu ziņošanas biežumu virknē neaizsargāto grupu, varētu apsvērt arī "trešo personu ziņošanas" praksi, kad par incidentiem policijai ziņo vai šādu ziņošanu atvieglo pilsoniskās sabiedrības organizācijas, kā tas norādīts FRA atzinumā ziņojumā "ES LGBT apsekojums: rezultāti no pirmā acu uzmetiena" (2013).

Informētības par tiesībām uzlabošana

Aptuveni puse respondentu, t. i. aptuveni 43-53 % atkarībā no reģiona, nav informēti par tiesību aktiem, kas aizsargā ebreju tautības cilvēkus pret diskrimināciju. Respondenti ir vislabāk informēti par diskriminācijas novēršanas tiesību aktiem nodarbinātības jomā un vismazāk informēti par aizsardzību saistībā ar precēm un pakalpojumiem, piemēram, apmeklējot veikalus, restorānus, bārus vai naktsklubus.

Pat vislabākie likumdevēju centieni nevar sasniegt paredzēto, ja cilvēki, uz kuriem tie attiecas, nezina, kādu aizsardzību viņiem nodrošina likumi vai kā saņemt palīdzību un informāciju, lai panāktu, ka tos uzklausa.

FRA viedoklis

ES dalībvalstīm vajadzētu veicināt sadarbību starp vienlīdzības iestādēm un ebreju kopienas organizācijām, lai nodrošinātu, ka ebreju tautības cilvēki, kas saskaras ar diskrimināciju, tiktu informēti par viņu tiesībām un pieejamajiem aizsāvības mehānismiem.

Papildu informācija:

FRA ziņojumu par apsekojuma konstatējumiem "Diskriminācija un naida izraisīti noziegumi pret ebrejiem ES dalībvalstīs: antisemitisma pieredze un uztvere" skatiet: <http://fra.europa.eu/en/publication/2013/discrimination-and-hate-crime-against-jews-eu>

Apsekojuma par diskrimināciju un naida izraisītiem noziegumiem pret ebrejiem ES dalībvalstīs rezultātu tiešsaistes datu vizualizācijas rīku skatiet: <http://fra.europa.eu/en/discrimination-hatecrime-jews-survey-results>

Pārskatu par FRA projektu par diskrimināciju un naida izraisītiem noziegumiem pret ebrejiem skatiet: <http://fra.europa.eu/en/project/2012/fra-survey-jewish-peoples-experiences-and-perceptions-antisemitism>

Informāciju par FRA datu apkopošanu par antisemitiskiem incidentiem un naida izraisītiem noziegumiem skatiet:

- Antisemitisms: Situācijas Eiropas Savienībā 2002.-2012. gadā pārskata kopsavilkums, <http://fra.europa.eu/en/publication/2013/antisemitism-summary-overview-eu-2001-2012>
- *Fundamental rights: challenges and achievements in 2012* – FRA Annual report, <http://fra.europa.eu/en/publication/2013/fundamental-rights-challenges-and-achievements-2012>

Informāciju par FRA darbu saistībā ar izglītošanu par holokaustu un cilvēktiesībām skatiet: <http://fra.europa.eu/en/project/2006/holocaust-and-human-rights-education>